

УДК 712.2:72.012:598.2

Доц. М.Ф. Коваль, канд. біол. наук;

доц. О.М. Містрякова, канд. біол. наук – Уманський ДПУ ім. Павла Тичини;

проф. Ю.Ф. Терещенко, д-р с.-г. наук; доц. Т.С. Цьомра, канд. істор. наук –

Східноєвропейський ун-ет економіки і менеджменту, м. Черкаси

ПТАХИ – НЕВІД'ЄМНА І НЕЗАМІННА СКЛАДОВА ЛАНДШАФТНОГО ДИЗАЙНУ

Наведено результати вивчення видового складу, особливостей екології, поведінки і естетичної цінності, привабливання, охорони та дещо з історії птахів.

Assoc. prof. M.F. Koval, assoc. prof. O.M. Mistryukova – Umanskiy state pedagogical university named after Paul Tichini; prof. Yu.F. Tereshenko; assoc. prof. T.S. Tsyomra – East Europe university of economy and management, Cherkasy

Birds - as part of landscape design

Decorative and singing birds are the living soul, the melody and the beauty of green plantations, they also have great aesthetical importance in the landscape design. Just they ensure biologic protection of the green plantations from pests, they exterminate large quantity of the seeds of weeds and fulfill sanitary function. Researches also testify that the same birds need in our qualified aid, attraction and protection.

В умовах стрімкого прагматичного науково-технічного прогресу важливо зберегти і не втратити у ландшафтному дизайні навіть найменшої складової його культурного і природного середовища. Унікальним, невід'ємним і незамінним елементом природного середовища у ландшафтному дизайні є видове багатство птахів, декоративних і співучих. Це його жива мелодія.

З молоком матері та колисковою піснею втілюється ця барвиста мелодія рідного краю [10]. Так, геніальний кобзар, по суті дизайнер художнього слова і малюнку Т.Г. Шевченко засвідчує, що "... мати хоче научати, так соловейко не дає" і слова теперішньої пісні: "Слухай, дитино, мову нашу солов'їну". Та не тільки соловейко "б'є нам піснями в груди". Відомий сучасний поет-пісняр і, звичайно ж, дизайнер у світі прекрасного В.Д. Крищенко зазначає, як дитятко у гайку підраховує ку-ку, але півник з ліку збив лунким ку-ку-рі-ку!

Звичайно, у кожного птаха своя роль в оркестрі і своя ніша в середовищі та часі. Але варто визнати, що наші пернаті улюбленці потребують компетентного, творчого захисту, зокрема і не в останню чергу фахівців з ландшафтного дизайну, починаючи з проектування садово-паркових об'єктів та інтер'єрів.

Задовольняючи наші естетичні потреби чудовим співом, виглядом і способом життя, ці досконалі дивні створіння є надійними біологічними захисниками рослин у природних і господарських біоценозах. Адже вони знищують величезну кількість небезпечних шкідливих комах (дятли, ракші, дроздові, ластівки та ін.), одночасно насіння бур'янів (горобцеподібні та ін.), гризунів (соколоподібні, сови, лелеки та ін.) та є його санітарами (воронові та ін.) [1, 9].

Методика досліджень була загальноприйнята [3]. Обліки і спостереження проводили за методикою маршрутного обліку А.П. Кузякіна, 1963 [3]. Українські назви птахів відповідають визначнику Г.В. Фесенка, А.А. Бокотєя [4].

Результати досліджень. Унаслідок досліджень, наявних у структурі населення птахів зелених насаджень Черкащини, які мають насамперед естетичне значення у ландшафтному дизайні упродовж року, нижче наводимо дані про особливості екології, поведінки та естетичної цінності найцікавіших, на наш погляд, птахів.

Соловейко – рід *Luscinia*, родини Дроздових, ряду Горобцеподібних. В Україні переважаючим видом і неперевершеним співаком є соловейко східний, а доповнюючими соловейко західний і соловейко-синьошийка, або варакушка. Справжніми маестро соловейки стають після трьох років невтомного навчання і вдосконалення. І це не дивно, адже майже всі птахи здатні запозичувати, а досягнутий пересмішником рекорд копіювати мелодії 55 інших птахів [6].

Історичний досвід Росії свідчить, що, коли у XVIII-XIX століттях через моду на соловейка ціна на нього зросла до двох тисяч рублів і найкращих співаків виловлювали, то якість співу у тих районах різко впала. Адже молоді не мали в кого вчитись. Можемо додати, що звукозапису тоді, як і нині, для цієї мети, на жаль, не застосовували. А ще додамо, що таке полювання збіднювало генофонд. Тому і не дивно, що в Україні, де згаданого вище полювання не було, солов'їв і в наш час обожнюють, особливо в околицях Києва та понад Дніпром.

Живиться соловейко комахами, гніздується в густих заростях на опалому листі і хмизі під деревами, чагарниками та бур'янами поблизу водойм. Він потребує захисту від котів, собак, відвідувачів, випасання худоби, загрозливій сіна, виконання лісотехнічних робіт. Для цього важливо у кожному парку запланувати хоч крихітне місце на побережжі чи островці, заросле густими чагарниками, де б не вигрібалось і не випалювалось опале листя, суха трава і хмиз, повалені буревієм дерева, виділити і дбайливо оберігати його.

Дрізд співучий – рід *Turdus philomelos*, родини Дроздових, ряду Горобцеподібних [2]. Його спів хочеться слухати ще і ще, а він з дивним тактом уміє віртуозно вмовкати, щоб не надокучати. В Україні є ще 6 видів, також улюблених співаків лісів і парків – це дрізд чикотень, дрізд омелюх (деряба), дрізд білобровий, дрізд чорногрудий, дрізд чорний і дрізд гірський. Живляться комахами на деревах і на землі. Гніздуються на деревах і кущах, іноді на землі під високими густими травами.

Жайворонок польовий – рід *Alauda awensis*, родина Жайворонкових, ряду Горобцеподібних та ще 8 справжніх володарів ефіру і наших сердець на відкритих просторах і галявинах України: жайворонок лісовий, жайворонок малий, жайворонок сірий, жайворонок чорний, жайворонок білокрилий, жайворонок рогатий, жайворонок степовий і винятковий серед них, оскільки лишається зимувати, жайворонок чубатий (посмітюха). Живляться комахами і насінням бур'янів. Гніздуються на землі у густих травах.

Всенародною любов'ю користується цей неперевершений маестро безмежних українських степів. Якось наш знайомий пасічник, милуючись ним і його чарівним співом, побачив, як той раптом замовк, склав крильця, упав камінчиком і розбився як лебідь, бо втратив кохану. За українською легендою соловейко, дрізд і жайворонок є братами, вважають себе рівними і хочуть жи-

ти разом, але соловейко пропонує жити в саду, дрізд – у лісі, а жайворонок – у полі. Тому вони й досі у гості ходять, а живуть кожен у своїм домі [10].

Славка (інша народна назва кропив'янка) – рід *Sylvia*, родини славкових, ряду Горобцеподібних. Особливо улюбленими співаками в нашому регіоні є славка чорноголова, а також славка сіра, менше трапляються славка рябогруда, славка садова і славка прудка. Гніздяться на кущах або нижніх гілках дерев у гущавині. Живляться переважно жуками, блощицями, мурахами, личинками злакових пильщиків, блішками, метеликами і їх гусінню. Всесвітню славу здобула славка смугаста, додавши до гарного співу рекордні міграційні перельоти протяжністю до 4 тис. км на висоті майже 6 тис. км з Аляски через атлантичний океан до Південної Америки з тривалою курортною пересадкою в Канаді, маючи масу тіла 20 г і мозку розміром з горошинку! [6].

Очеретянка – рід *Acrocephalus*, родини Славкових, ряду Горобцеподібних. Відзначається голосним і гарним співом. Живиться комахами, дуже корисний птах. Селиться в заростях над водою, або в лузі, у густій кропиві і бур'янах серед ягідників (малини, ожини, смородини та ін.). У нашій місцевості переважає очеретянка ставкова, або дроздоподібна, менше очеретянка велика, очеретянка чагарникова, очеретянка лучна і рідкісними в Україні є очеретянка садова, прудка та індійська. Відлітає на початку вересня [8].

Зяблик – рід *Fringilla coelebs*, родини В'юркових, ряду Горобцеподібних. Належить до основних співаків лісів, садів і парків. Прилітає рано весною і невтомно співає, зацікавлюючи перехожих і співом, і чудовою зовнішністю, ніби не помічаючи їх. У кінці XIX століття в Європі дуже захоплювались його співом, особливо в Німеччині та Австрії. Ціна на одного улюбленця досягала вартості корови.

Цікавим є його сумне скиглення ніби плач людини перед дощем. Вважається, що він, передчуваючи затяжні дощі та ускладнення свого полювання і годування пташенят, співчутливо попереджує і нас, що маємо полоти городи, годувати худобу, заготовляти сіно, жнивувати, чи плануємо погрітись на морському пляжі. Гніздо будують у парі, самець і самочка високо на деревах між товстими гілками і стовбуром, старанно маскують корою, мохом і лишайником, а в середині вистеляють пухом. Живляться переважно комахами, а також насінням бур'янів.

Щиглик – рід *Carduelis*, родини В'юркових, ряду Горобцеподібних. Це єдиний в Україні вид. Дуже красивий і гарно співає, тому чоловіків іноді відповідно порівнюють з цим красенем. Поселяються на деревах скрізь всі разом, або по одній парі. Гніздуються високо, перевагу надають каштанам і фруктовим деревам. У роки, коли виникає загроза поширення шкідників виводять два покоління, годуючи їх комахами. Пізніше їдять також насіння бур'янів, переважно реп'яхів, кінського щавлю та інших високих рослин, особливо взимку, кочуючи в пошуках корму на південь на значні відстані.

Синиця велика – рід *Parus major*, родини Синицевих, ряду Горобцеподібних. Інші види – синиця чубата, синиця голуба (лазурівка), синиця гаїчка і синиця болотяна [2]. Здавна в Україні є добре знайомі і улюбленими птахами, оскільки весь рік невтомно захищають дерева і кущі від шкідників, їх ли-

чинок і навіть яйцекладок на гілочках і стовбурі. Взимку живляться також насінням бур'янів і користуються допомогою населення, беручи корм з годівничок і навіть з долонь дорослих і дітей. Гніздуються в дуплах і довірливо поселяються у виготовлені для них синичники та дуплянки. За достатньої кількості корму виводять два покоління пташенят за сезон, причому друге покоління пташенят у новому гнізді, покидаючи старе, щоб уникнути паразитів.

Чиж – рід *Spinus spinus*, родини В'юркових, ряду Горобцеподібних. Гніздиться на деревах. Красивий і гарно співає. Пташенят годує комахами, а після живиться насінням та іншою рослинною їжею, в пошуках якої восени і взимку мігрує по всій Україні.

Малинівка – рід *Erithacus*, родини Дроздових, ряду Горобцеподібних, народна назва вільшанка, а російська – зарянка. Приваблива зовні і гарно співає з раннього ранку. Селиться в глушині лісів, садів і парків з густим підліском, чагарниками та іншою рослинністю. Гніздується в дуплах пеньків і дерев або на землі під ними, замасковуючи у гушавині чагарників і трав. Живиться комахами, слимаками, личинками, а після виведення пташенят насінням та іншою рослинною їжею. На зиму відлітає.

Вівчарик весняний – рід *Phylloscopus vernalis*, родини Славкових ряду Горобцеподібних. Російська назва – пеночка. Інші види в Україні: вівчарик-ковалик, вівчарик зелений і вівчарик жовтобровий. Всі вони є лісовими птахами. Гніздяться на землі або в кущах, живляться комахами, перелітні, Приємно співають і гарні на вигляд.

Кропивник – рід *Troglodytes troglodytes*, родини Кропивникових, ряду Горобцеподібних. Осілий птах. Селиться в лісах з густим підліском, особливо на сирих заболочених ділянках. Гніздиться переважно в дуплах або між корінням старих дерев. Живиться комахами, личинками, павуками, насінням і ягодами різних рослин, особливо восени та взимку. Зовні примітний тим, що крихтний (до 8 г), рудувато-бурий з поперечними темними смужками і хвацько задертим догори коротким хвостом, ніби остерігається замочити його у воді. Дуже гарно співає.

Особливо дивують кропивники, що населяють тропіки Південної Америки: самець і самка співають дуєтом і так злагоджено, що навіть можуть виконувати кожне свою партію, спілкуючись таким чином, а на слух здається ніби співає лише один птах [6].

Рибалочка блакитна – рід *Alcedo glauca*, родини Рибалочкових, ряду Горобцеподібних. Це єдиний вид в Україні [4]. Відрізняється тим, що має відносно велику голівку і гострий довгуватий дзьоб, спинка блискучо-синя або зелена, черевце яскраво-руде, а хвостик короткий і злегка задертий догори. Поселяється на берегах річок та інших водойм. Гніздується в дуплах дерев і в норах схилів навколо водойм. Живиться комахами і дрібною рибою, за якою відважно і блискавично пірнає. Це полювання, порівнюючи з полюванням чаплі і чайок, можна віднести до чудес світу, яке можемо бачити у своїм краї.

Сиворакша звичайна – рід *Coracids*, родини Ракшевих, ряду Горобцеподібних. Це єдиний вид в Україні [4]. Перелітний птах. Має примітний і приємний вигляд, синій, блакитний і менше коричневого кольори. Співає

своєрідно, але голос різкий і не дуже привабливий. Гніздується в дуплах старих і сухих дерев або в норах по ярах та крутих берегах річок. Живиться виключно комахами, знищуючи багато небезпечних шкідників лісу, а тому дуже корисний.

Іволга звичайна – рід *Oriolus*, родини Вивільгових, ряду Горобцеподібних. Єдиний вид в Україні [4, 9]. Прилітає весною як розпуститься листя. Примітна яскраво-жовтим подекуди чорним забарвленням. Дзьоб прямий і гострий. Відважно захищає гніздо від випадкових і непроханих гостей. Гніздується високо на деревах в лісах, садах, парках, і подвір'ях. Живиться комахами, зрідка ягодами. Спів оригінальний, приємний, але одноманітний і триває недовго.

Шпак звичайний – рід *Sturnus vulgaris*, родини Шпакових, ряду Горобцеподібних. Добре знаний і шанований в Україні перелітний птах. Поселяється в дуплах і шпаківнях, виготовлених для цього улюбленця у парках, лісосмугах, садах, садибах і біля будинків. Швидко звикає до людей. Прилітає рано, як кажуть, приносить нам весну і сповіщає про це, насвистуючи пісеньку. Здатний імітувати інших птахів, ніби говорить плутаною суржиковою мовою. Іноді вдається до хитрощів, відлякуючи непроханих гостей гавканням собаки, або нявканням кота. Живиться на землі, рідше на деревах, комахами, павуками, личинками, хрущами, хлібними жуками, клопами, слимаками, метеликами, капустянками, сарановими, окрім колорадських жуків та їх личинок, волохатих гусениць, мінуючих молей, кліщів та щитівок.

Дятел звичайний, або великий строкатий – рід *Dengroscopos major*, родини Дятлових, ряду Дятлоподібних. Поряд з ним є в Україні дятел зелений, дятел сивий і дятел малий, а в Карпатах ще дятел трипалий [1, 2, 4]. Улюблений осілий птах, завзятий трудівник і лікар дерев. Кожного дня безупинно б'є дзьобом по дереву, шишках чи горіхах, добуваючи корм або будуючи собі щороку нове дупло, а старе після нього заселяють інші птахи. Почувши його барабанну тріскотню, можна побачити і якусь мить спостерігати як він бігає по стовбуру вниз і вгору та лупцює дзьобом, дослухаючись як відлунює йому з місця удару та негайно вирішує, що робити далі.

Менше відомими є оригінальний спосіб у дятла закликати собі кохану. Коли він наносить лавину затятих ударів по сухому верхів'ю дерева і на всю околицю лунає неймовірний тріск. Хоч співає і мало, зате приємно і є незамінним барабанщиком у пташиному оркестрі. Знищує шкідників і живиться також насінням дерев, особливо хвойних. Дослідження показали, що і для дятла слід залишати хоч би де-не-де в глухих куточках парку старе дуплисте дерево або підвішувати їх частинами високо на великих деревах. Тоді він більше сприятиме заселенню насаджень іншими птахами.

Одуд звичайний – рід *Urops*, родини Одудових, ряду Одудоподібних. Це єдиний у світі вид [1]. Поширений в Україні як перелітний птах. Відрізняється від усіх інших птахів цікавою строкатою екзотичною зовнішністю, особливо великим гребенястим чубом уздовж голови, що може розпускатись і складатись, як віяло, та довгим тонким загнутим донизу дзьобом. Поселяються в дуплах і щілинах старих дерев, норах ярів і крутих берегів та навіть купах каміння на узліссях, поруч галявин, луків, полів, городів, у садах, парках, лісосмугах. Уникає людних місць. Його характерне дудукання

цікаве більше щоб побачити цього унікального птаха, ніж його слухати. Від його гнізда непроханих гостей пташенята відлякують неприємним захисним запахом. Крім того, спеціальні залози у ротовій порожнині пташенят виприскують на ворога маслянисту жовтувату токсичну рідину, що викликає у нападника запалення слизових оболонок очей, носа і рота.

Живиться одуд комахами, гусінню, слимаками, павуками, мурашками та їх личинками, за якими полює на стежках, шляхах, на ріллі, у широких міжряддях невисоких рослин, на стерні, рідше на траві, може догнати їх і в повітрі, у тому числі саранчевих, хрущів, метеликів, мух, клопів, хлібних та інших жуків, гусінь, слимаків, павуків, мурахів та їх личинок.

Мухоловка сіра – рід *Muscicapa striata*, родини Мухоловкових, роду Горобцеподібних. В Україні є ще три менше розповсюджених види мухоловок: мухоловка строката, мухоловка білошийка і мухоловка мала. Всі вони оселяються в лісах, парках, садах і подвір'ях, особливо поблизу тваринницьких приміщень. Гніздуються мухоловки в дуплах, у тому числі штучних, тріщинах дерев, будинків і тинів з широким входом і надійним захистом зверху, іноді на землі під зламаним деревом або купою хмизу, але гніздечко вимощується на пучечку гілочок.

Помітивши комах, вони ловлять їх у повітрі, після чого повертаються знову на гілку і продовжують спостерігати. Виводять два покоління. Щодня батьки підлітають з кормом у середньому для п'яти пташенят по 350-400 разів і, крім того, поїдають комах самі не менше, ніж їх власна маса тіла (по 10-20 г). Тому, хоч і скромні вони на вигляд та й пісенька їхня не для опери, вони так старанно захищають рослини від шкідників і тварин та нас від надокучливих мух, що стають дедалі – симпатичніші і бажані у середовищі, красою якою ми насолоджуємось.

Ластівка – рід *Hirundo*, родини Ластівкових, ряду Горобцеподібних – народна загальна назва для 3 видів ластівок, надзвичайно шанованих в Україні: ластівки міської, ластівки берегової і найбільше поширеної та найближчої до нас улюблениці – ластівки сільської. Живляться вони тільки у повітрі різними комахами, у тому числі кровососними, які є ще й переносниками небезпечних хвороб для людей і тварин. Невтомно полюють від світанку до сутінків все літо, адже вигодовують два виводки по 4-6 ластів'ят. Гніздо прикріплюють під дахом різних приміщень, під карнизами, балконами, у печерах, під навісами, у переходах тощо.

Гніздо ластівки – це загадкова мистецька споруда, зліплена з землі або глини, змоченої слиною, надійно прикріплена до будівлі. В середині воно комфортно вимощене пухом тварин, які охоче дають змогу ластівкам збирати його у період линьки. Приваблює ластівка також своєю красою, граціозністю, майстерним пілотажем і милим щебетанням, а тому заслуговує нашої уваги та опіки.

Ремез – рід *Remez*, родини Синицевих, ряду Горобцеподібних. Єдиний вид в Україні і світі [1, 4, 9]. Перелітний. Живиться комахами. Дуже привабливий виглядом, співом і особливо майстерністю виготовлення гнізда. Воно нагадує повстяну рукавичку, має бічний вхід, звисає над водою на кількох вплетених у нього тонких гілочках, в Україні переважно верболозу. Пташечка

звиває основу гнізда з довгих стебелець і травинок, проштовхуючи їх дзьобиком і сплітаючи між собою, а проміжки свого плетива заповнює волоконцями пуху. Цей витвір не поступається мистецтву з виготовлення килимів [6].

Гніздечка міцні і м'якенькі, тому їх іноді використовують як гаманці, дитячі капці, рукавички або дивовижні експонати.

На жаль, на це унікальне гніздечко, якому приписують ще й магічні властивості, триває безглузде полювання, внаслідок чого ні в чому не винна райська пташка потрапила до Червоної Книги [9], стала рідкісною і потребує порятунку, як і соловейко.

Плиска (інша назва – трясихвістка) – рід *Motacilla*, родини Плискових, ряду Горобцеподібних. В Україні є 4 види плисок: плиска біла, плиска жовта, плиска жовтоголова і плиска гірська. Оселяється на відкритих місцях. Гніздо мостить на дернині у густих чагарниках, високій траві, іноді в дуплі, особливо на узліссях поблизу водойм, на болотах, у горах і населених пунктах, садах і парках. Відрізняється видовженим хвостиком, яким має звичку помахувати знизу вгору.

Живиться переважно комахами. За ними вона невпинно полює на стежках, алеях, майданах та інших місцях, ніби пишаючись перед присутніми граційністю, щебетанням і досвідом полювання. Старанно виловлює вона шкідників на городах та інших сільгоспугіддях, де рілля або скошені поля, невисокі рослини і широкі міжряддя, співпрацюючи з хліборобами. На зиму відлітає.

Сорока – рід *Pica pica*, родини Воронових, ряду Горобцеподібних. Єдиний вид в Україні і світі [1]. Відрізняється яскравим чорно-білим забарвленням і довгим ступінчастим хвостом, що розпускається у польоті як віяло. Глузують, що на ньому вона розносить птахам різні чутки. Але ж сорока і насправді є вісником для птахів. Як невсипущий сторож вона перша помічає небезпеку і негайно голосним і тривожним стрекотінням попереджає про її наближення та напрям пересування вздовж чагарникових хащ узлісся, парку, саду, узбережжя, балки, яру, лісосмуги або насаджень на узбіччях доріг. І як гуси колись рятували римлян, так сороки постійно рятують птахів свого урочища. А тому і не дивно, що не діждавшись заслуженої нагороди, вона має звичку сама, помітивши якусь блискучу річ, схожу на медаль, приносити її у своє гніздо.

Живиться хрущами, капустянками, хлібними жуками, блощицями, іншими комахами, гризунами, насінням бур'янів, а іноді за відсутності цих кормів пташенятами та яйцями інших птахів, зокрема домашніх від курей. Тому її як не бажану сусідку господарі відлякують. Свої великі і ошатні гнізда сороки на другий рік, зазвичай, залишають, будуючи собі нові. Їх старі ошатні гнізда охоче заселяють пустельга, сови, соколи та кібчики. Так сороки сприяють нам у поповненні докільля корисними птахами [8].

Сойка – рід *Carrulus glandarius*, родини Воронових, ряду Горобцеподібних. Вона красива, барвиста, декоративна і корисна. Поширена в Україні і світі [1, 4]. Співом не відзначається, але цікава ще й тим, що може імітувати інших птахів і навіть заблудле кошеня, розігруючи іноді не лише дітей, але й дорослих, що квапляться на допомогу.

Гніздиться високо на деревах, іноді в дуплах.

Весною і влітку, особливо вигодовуючи пташенят, поїдає багато небезпечних шкідників, іноді й гризунів, а за дефіциту кормів навіть пташенят інших родів, що починають літати. Восени і взимку живиться переважно жолудями, горіхами, насінням інших рослин, запасаючись ним у схованках і сприяючи цим їх відновленню та розповсюдженню.

Зозуля звичайна – рід *Coccyus canorus*, родини Зозулевих, ряду Зозулеподібних. Гарна на вигляд, а без її співу в пташиному хорі симфонія парків, лісів, садів і населених пунктів була б не повною.

Живиться виключно комахами, до того ж вона майже єдина з усіх птахів поїдає волохату гусінь. Поширена по всій Україні і світі [1, 4]. На зиму відлітає. За свою непорядну поведінку серед птахів є небажаним гостем, оскільки сама пташенят не висиджує, а підкидає яйце в гніздо іншим. До того ж цей підкидьок вилуплюється першим і нахабно та підступно випихає з гнізда всі яйця і пташенят господаря [9]. Окрім того, приємно нам чути у лісах і парках знайомі голоси *дикого голуба і горлиці*, всюдисущих *горобчиків, навіть галок* та інших *воронових*. Останні є не тільки захисниками насаджень від шкідників, але й постійними санітарами [5].

Вночі насадження від небезпечних нічних шкідників і гризунів захищають *сичі, сови, дрімлюги і кажани* [1, 5]. На водоймах хочеться бачити *диких качок, красенів лебедів* та інших водоплавних з виводками [5, 8]. Бажаними гостями водойм і їх околиць є *чаплі* і особливо *лелеки*, які за легендою є відповідальними за те, щоб у будинках, подвір'ях, лісах і парках лунали радісні голоси та сміх дітей [4, 5].

Не зайвим було б почути в парку і голосне "ку-ку-рі-ку!", яке б нагадало закоханим, що час повертатись додому з фантастичного у реальний світ. Цю приємну арію успішно виконав би і *декоративний крихітний півник*, на мізерному острівці або плоту, мирно співіснуючи з водоплавними [1, 7, 8]. Тобто, кожна пташечка потребує нашої уваги, опіки і конкретної допомоги, щоб не зникла вона безслідно, опинившись у списку червоної книги, як улюблений в Україні ремез [9]. Багатовіковий міжнародний досвід свідчить про необхідність дбайливого наукового контролю за гармонійним наповненням біоценозу зелених насаджень видовим різноманіттям корисних, декоративних і співучих птахів. Без них і найкращий парк приречений стати пустою, як життя без любові.

Висновки. Птахи є живою душею, мелодією і красою зелених насаджень та мають велике естетичне значення у ландшафтному дизайні. Вони ж забезпечують і біологічний захист зелених насаджень від шкідників, водночас знищують велику кількість насіння бур'янів і виконують санітарну функцію. Дослідження свідчать також, що і самі птахи потребують нашої дбайливої, кваліфікованої опіки, приваблювання та охорони.

Література

1. **Фауна мира:** Птицы: Справочник/ Галушин В.М., Дроздов Н.Н., Ильичев В.Д. и др. Под ред. Ильичева. – М.: Агропромиздат, 1991. – С. 49-311.
2. **Гладков Н.А., Дементьев Г.П., Птушенко Е.С., Судилова А.М.** Определитель птиц СССР. – М.: Высш. шк., 1964. – С. 298-444. Ил.

3. Гузий А.И. Методы учета птиц в лесах// Обліки птахів: підходи, методики, результати. – Львів-Київ, 1997. – С. 18-48.
4. Фесенко Г.В., Бокотей А.А. Птахи фауни України. – К., 2002. – 416 с.
5. Чижов А.М. Український Лісостеп. – К.: Рад. шк., 1961. – С. 92-107.
6. Жизнь – как она возникла? Путем эволюции или путем сотворения? – Нью-Йорк, 1985. – С. 71-80, 150, 154-157, 160-165.
7. Гусев В.Г., Горбатов В.А., Диева Н.М., Кондраков Н.Н. Наши питомцы: Альбом. – М.: Лесная пром-сть, 1986. – С. 3-38.
8. Стефаров П.А. Времена года. – Харьков: Прапор, 1987. – С. 21-23, 34, 35, 118, 119.
9. Червона Книга України. Тваринний світ. – К.: Укр. енцикл. ім. М.П. Бажана, 1994. – 464 с.
10. Українські традиції. – Харків: Фоліо, 2004. – С. 553-572.

УДК 630*425.630*187

Доц. В.Г. Мазепа, канд. с.-г. наук;
О.Б. Шимків – НЛТУ України, м. Львів

ТИПОЛОГІЧНА ОЦІНКА ДУБОВИХ НАСАДЖЕНЬ ЗЕЛЕНОЇ ЗОНИ ЛЬВОВА

Наведено результати типологічного аналізу дубових лісостанів, що ростуть у зеленій зоні м. Львова. Встановлено продуктивність, ступінь використання типологічного потенціалу та типи деревостанів для переважаючих типів лісу за участю дуба звичайного. Відзначено зниження продуктивності пристигаючих, стиглих та перестійних лісостанів в міру їх наближення до м. Львова.

Ключові слова: дубові лісостани, типологічний потенціал, типи деревостанів, продуктивність.

Assoc. prof. V.G. Mazepa, O.B. Shymkiv – NUFWT of Ukraine, L'viv

Typological estimation of oak forests in Lviv green zone

The results of typological estimation of oak forests in Lviv green zone are presented. Their productivity, typological structure use degree and forest types of stands for predominant types of oak European forests is determined. Productivity decreasing of mature, undermature and overmature stands approaching the city is observed.

Keywords: oak forests, real and potential productivity, types of stands.

В умовах посиленого антропогенного впливу на довкілля особливої уваги заслуговує проблема трансформації лісових насаджень. Ця проблема є особливо актуальною для лісів зелених зон навколо густозаселених міст України.

Значну частку зеленої зони м. Львова становлять дубові лісостани, які зазнають впливу комплексу несприятливих екологічних чинників: абіотичних (клімат та ґрунтово-гідрологічні умови), біотичних (хвороби та шкідники лісу), антропогенних (забруднення довкілля, рекреація, пожежі, рубання лісу). Внаслідок їх дії спостерігається деградація дубових лісостанів і зниження їх середовищотвірних функцій [4,7]. Тому при веденні господарства в приміських лісах необхідно враховувати стан і ступінь їх антропогенної порушеності.

Об'єктом досліджень були дубові насадження Лапаївського, Товцівського та Липниківського лісництв ДП "Львівське лісове господарство", що формують лісопаркову частину лісів зеленої зони м. Львова. У районі досліджень деревостани за участю дуба звичайного представлені наступними типами лісу – волога грабова діброва та волога грабово-соснова судіброва.